

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА**

БРОВКІНА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 81'373.47:316.286

**СТРАТЕГІЇ АНГЛОМОВНОГО РОДИННОГО ДИСКУРСУ
В СИТУАЦІЯХ ВІДВЕРТОГО СПІЛКУВАННЯ,
УТІШАННЯ, НЕПОРОЗУМІННЯ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та практики перекладу Сумського державного університету Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
БАРАНОВА СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА,
Сумський державний університет,
доцент кафедри теорії та практики перекладу

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
ПРИХОДЬКО ГАННА ІЛЛІВНА,
Запорізький національний університет,
професор кафедри англійської філології

кандидат філологічних наук, доцент
ГАЛАПЧУК-ТАРНАВСЬКА ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
доцент кафедри англійської філології

Захист відбудеться “ _____ ” _____ 2015 р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.27 Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, ауд. 7-75.

З дисертацією можна ознайомитися у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий “ _____ ” _____ 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.І. Морозова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Робота присвячена вивченню стратегій і тактик мовленнєвого впливу в ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння в англомовному родинному дискурсі в руслі прагматичної парадигми лінгвістики.

Родина – важлива ланка суспільства, проблеми якої перебувають у центрі уваги дослідників у галузях філософії (І.Ф. Дементьєва, Л.А. Усанова), соціології (С.І. Голод, О.А. Клецин, М.С. Мацковський, А.Г. Харчев), психології (П. Вацлавик, К.В. Криченко). У лінгвістиці встановлено окремі характеристики типової сімейної комунікації (А.А. Бігарі, К.В. Бондаренко, Я.О. Бондаренко, Т.О. Гребенщикова, І.О. Зачьосова, О.Г. Зверєва, Є.В. Зимич, В.В. Козлова, Д. Таннен, В.В. Якуба), досліджується специфіка розмовної мови родини (А.Н. Байкулова, І.Н. Борисова), рольові, гендерні та вікові аспекти (О.М. Галапчук, О.І. Гридасова, А.А. Семенюк), дитячий дискурс та комунікація батьків і дітей (В. Аукруст, Г.Г. Гусєва, Дж. Грей, В.В. Козлова, С. Сноу). Описані лінгвокогнітивні та лінгвокультурні параметри родинного дискурсу (Ю.В. Железна, Г.А. Огаркова, А.С. Трущинська), особливості використання невербальних компонентів у сімейній комунікації (Л.В. Солощук).

Інтегрування гуманітарних та соціальних дисциплін і розширення сфери інтересів лінгвістичних студій переорієнтовує сучасні мовознавчі студії у напрямку дискурсивного аналізу (Н.Д. Арутюнова, Ф.С. Бацевич, А.Д. Белова, Л.Р. Безугла, В.І. Карасик, В.В. Красних, А.П. Мартинюк, О.І. Морозова, І.С. Шевченко) та засвідчує нагальну потребу вивчення засобів мовленнєвого впливу у родинному типі дискурсу як контекстуалізованому спілкуванню.

До найбільш поширених у родинній комунікації, за нашими даними, належать ситуації відвертого спілкування, утішання та непорозуміння, утім механізми мовленнєвого впливу, що здійснюють суб'єкти цих ситуацій – подружжя, батьки й діти – відповідно до типу симетричних / асиметричних відносин та адресантно-адресатної конфігурації певної ситуації ще чекають свого вивчення. Їхній аналіз уможлиблює функціональна спрямованість сучасної лінгвістичної науки, найважливішими рисами якої є антропоцентричність, експланаторність, експансіонізм, сфокусованість на мовній особистості.

Актуальність теми дослідження визначається застосуванням новітніх функціональних підходів сучасної лінгвістики до аналізу структурних, семантичних і прагматичних аспектів мовленнєвих практик суб'єктів англомовного родинного дискурсу з урахуванням соціально-психологічних адресантно-адресатних конфігурацій типових ситуацій їхньої інтеракції у термінах стратегій і тактик мовленнєвого впливу. Актуальність роботи підсилюється необхідністю подальшої розробки теоретичних основ та методик вивчення типів мовленнєвого впливу і засобів їхньої реалізації у дискурсі.

Зв'язок з науковими темами. Проблематика дисертації відповідає профілю досліджень, що проводяться на кафедрі теорії та практики перекладу факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету у межах наукових тем «Категорії типових та нетипових текстів» (номер державної

реєстрації 0107U001286) та «Маркери конструювання вторинних утворень» (номер державної реєстрації 0109U007605).

Метою дослідження є встановлення стратегій і тактик мовленнєвого впливу та засобів їх реалізації в комунікативних ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння у родинному дискурсі відповідно до адресантно-адресатних конфігурацій «БАТЬКИ–ДІТИ», «ЧОЛОВІК–ДРУЖИНА» та типу симетричних / асиметричних відносин інтерактантів.

Досягнення сформульованої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження;
- уточнити поняття англомовного родинного дискурсу та виокремити його основні комунікативні характеристики;
- з'ясувати лінгвокомунікативні ознаки ситуацій відвертого спілкування, утішання та непорозуміння в англомовному родинному дискурсі;
- визначити тактики реалізації стратегій в досліджуваних комунікативних ситуаціях родинного дискурсу;
- установити засоби втілення рольового репертуару членів англомовної сім'ї відповідно до їхніх симетричних / асиметричних відносин у ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння;
- виявити структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості реалізації мовленнєвого впливу в ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння залежно від адресантно-адресатних конфігурацій «БАТЬКИ–ДІТИ», «ЧОЛОВІК–ДРУЖИНА» в англомовному родинному дискурсі.

Об'єктом дослідження є сучасний англомовний родинний дискурс у ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння.

Предметом дослідження є структурно-семантичні та прагмадискурсивні характеристики реалізації мовленнєвого впливу в ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння відповідно до адресантно-адресатних конфігурацій і симетричних / асиметричних типів відносин учасників спілкування в англомовному родинному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували 2136 дискурсивних фрагментів – мікродіалогів спілкування між членами родини, що містять стратегії і тактики мовленнєвого впливу у ситуаціях відвертого спілкування, утішання, непорозуміння, виокремлених методом суцільної вибірки з художніх творів англомовних авторів ХХ – початку ХХІ століть загальним обсягом 9000 сторінок.

Методологічно дослідження спирається на новітні досягнення вітчизняних та закордонних лінгвістів у галузі дискурсології (А.Д. Белова, Т.А. ван Дейк, В.І. Карасик, Д. Шифрін), лінгвопрагматики (Л.Р. Безугла, Т.Г. Винокур, Г.П. Грайс, О.С. Іссерс, І.П. Сусов, Дж. Сьорль, Д. Таннен, І.Є. Фролова), логічної семантики (Г. Фреге), теорії мовленнєвої діяльності (О.О. Леонт'єв), теорії мовленнєвого впливу (Р.М. Блакар, Й.А. Стернін) та теорії невербальної комунікації (І.І. Серякова, Л.В. Солощук). Теоретичною базою дослідження обрана прагма-дискурсивна парадигма лінгвістичного знання (Н.Д. Арутюнова, Ф.С. Бацевич, А.П. Мартинюк, О.І. Морозова, І.С. Шевченко).

Методи дослідження відповідають його завданням і методологічним засадам та охоплюють *загальнонаукові* методи (спостереження, опису, індукції, дедукції, інтроспекції), метод *дискурсивного та конversaційного аналізу* – для з'ясування прагмадискурсивних особливостей родинного спілкування; метод *трансакційного аналізу* – для встановлення рольових конфігурацій мовців, об'єднаних родинними зв'язками. На основі дослідження *контекстуальної* семантики лексичних одиниць із використанням *стилістичного та семантико-синтаксичного* методів встановлено імплікації та стійкі конотації конкретних мовних одиниць, що мають відношення до спілкування у родині; *deskриптивний та інтерпретаційний* методи дослідження вживаються для класифікації різновидів мовленнєвого впливу у певній комунікативній ситуації та систематизації засобів реалізації відповідних стратегій і тактик; метод *системно-функціонального аналізу* став інструментом дослідження вербальних одиниць у їх взаємодії з невербальними в досліджуваних комунікативних ситуаціях; елементи *інтен-аналізу* застосовуються для встановлення намірів учасників комунікації; частотність досліджуваних явищ визначена за допомогою *квантитативного* методу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше визначено комунікативні ознаки ситуацій відвертого спілкування, утішання та непорозуміння в англомовному родинному дискурсі; з'ясовано тактики реалізації стратегій в досліджуваних ситуаціях; схарактеризовано структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості реалізації мовленнєвого впливу в ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння родинного дискурсу залежно від симетричних / асиметричних відносин мовців і адресантно-адресантних конфігурацій «БАТЬКИ–ДІТИ» та «ЧОЛОВІК–ДРУЖИНА»; уточнено поняття мовленнєвого впливу у дискурсі родинного спілкування.

Наукова новизна одержаних результатів узагальнюється в **положеннях**, що виносяться на захист:

1. Комунікативні ситуації відвертого спілкування, утішання та непорозуміння є найбільш поширеними в рамках дискурсу родинного спілкування, який тлумачимо як комунікативну взаємодію мовців, споріднених родинними (шлюбними чи кровними) зв'язками, що характеризується діалогічністю, зверненістю, ситуативністю, спонтанністю, побутовістю та неформальністю.

2. У досліджуваних ситуаціях родинного дискурсу вибір засобів реалізації стратегій і тактик мовленнєвого впливу визначається симетричним / асиметричним (позиції ГОЛОВА – ПІДЛЕГЛИЙ) типом відносин інтерактантів і адресантно-адресантними конфігураціями їхніх ролей: БАТЬКИ–ДІТИ і ЧОЛОВІК–ДРУЖИНА.

3. Комунікативна ситуація відвертого спілкування – це модель інтеракції членів сім'ї з домінуванням стратегії відвертості, яка реалізується дискурсивними тактиками, направленими на викриття секретів та потаємних почуттів учасників комунікації, відповідно до їхніх симетричних / асиметричних відносин.

3.1. У моделі симетричного спілкування подружжя стратегія відвертості реалізується тактиками самовираження, лестощів, освідчення в коханні переважно за допомогою стверджувальних та питальних конструкцій; граматичного заперечення; емоційно забарвленої лексики, дієслів сумування та нагадування,

лексими «love». При асиметричному спілкуванні подружжя – тактиками самосхвалення, перевантаження адресата відомостями, гри на почуттях за допомогою питальних, заперечних та стверджувальних конструкцій егоцентрованого характеру та з інверсійним порядком слів; граматичного повтору.

3.2. У ситуаціях симетричного спілкування батьків і дітей стратегія відвертості реалізується тактиками переконання, обговорення, блюзнірства головно за допомогою стверджувальних оцінних та питальних конструкцій, умовних речень; граматичного заперечення, модальних дієслів необхідності; емоційно забарвленої лексики, дієслів обміркування. При асиметричному спілкуванні мовців – тактиками заборони, прохання дозволу, поступового нагнітання за допомогою імперативних, питальних та стверджувальних конструкцій узагальнюючого характеру; граматичного заперечення, лексичного та граматичного повтору.

4. Комуникативна ситуація утішання – це модель взаємодії між членами родини з домінуванням стратегії утішання, що має на меті виведення адресата з глибокої психоемоційної кризи (горе, смуток, страждання), послаблення або подолання його негативного емоційного стану.

4.1. При симетричному спілкуванні подружжя стратегія утішання реалізується тактиками компліменту, емоційного програмування здебільш за допомогою стверджувальних оцінних конструкцій; інтенсифікаторів, прикметників. При асиметричному спілкуванні подружжя – тактиками поблажливості, приховування інформації, емоційного тиску за допомогою стверджувальних еліптичних та імперативних конструкцій; особових займенників 1-ї та 2-ї особи, що сприяють категоричності висловлень.

4.2. У ситуаціях симетричного спілкування батьків і дітей стратегія утішання реалізується тактиками значущості, догоджання головним чином за допомогою стверджувальних, імперативних та питальних конструкцій; емоційно забарвлених прикметників, лексем, що позначають обов'язковість. У ситуаціях асиметричного спілкування мовців – тактиками апелювання до моральних цінностей, обіцянок, заспокоєння за допомогою імперативних та стверджувальних конструкцій з модальними предикатами; граматичного заперечення, лексем зі значенням зобов'язання.

5. Комуникативна ситуація непорозуміння у дискурсі родинного спілкування утілюється у вигляді конфліктного діалогу (полілогу), який скеровується стратегією конфліктування або примирення залежно від кінцевої мети адресанта.

5.1. У моделі симетричного спілкування подружжя стратегія конфліктування реалізується тактиками перебільшення, ображання переважно за допомогою стверджувальних, імперативних та питальних конструкцій; модальних дієслів облігаторності, негативно забарвленої лексики. У моделі асиметричного спілкування подружжя – тактиками приниження, нав'язування, порівняння, вередування за допомогою стверджувальних, імперативних конструкцій, умовних речень; граматичного та лексичного повтору, негативно забарвленої лексики, особових та присвійних займенників, що регламентують дії кожної зі сторін.

Стратегія примирення при їхньому симетричному спілкуванні втілюється тактиками вибачення та переконання за допомогою стверджувальних конструкцій з

номінацією пробачення. При асиметричному спілкуванні – тактиками ухиляння від конфліктної теми, самодокору за допомогою імперативних та стверджувальних конструкцій; лексем, що декларують картання самого себе.

5.2. У ситуаціях симетричного спілкування батьків і дітей стратегія конфліктування реалізується тактиками невизнання, осуду головно за допомогою стверджувальних та питальних конструкцій; граматичного заперечення, присвійних займенників, які ідентифікують субординацію. У моделі асиметричного спілкування мовців – тактиками залякування, вольового натиску, байдужості, інформування, звинувачення за допомогою окличних та умовних речень, імперативних та заперечних конструкцій; модальних дієслів необхідності, лексичних одиниць негативно-оцінної семантики, присвійних займенників, лексем, що позначають індиферентність.

Стратегія примирення при симетричному спілкуванні батьків та дітей втілюється за рахунок тактики аргументації. При їхньому асиметричному спілкуванні – тактиками переривання спілкування, вибачення. В усіх зазначених стратегіях провідними є стверджувальні конструкції з номінацією перепошення.

Теоретична значущість дисертаційного дослідження визначається тим, що його положення та висновки є внеском у теорію дискурсу та теорію комунікації. Виявлення структурно-семантичних і комунікативно-прагматичних особливостей родинної комунікації в ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння англомовного дискурсу з урахуванням екстралінгвальних факторів сприяє розширенню знань про семантичні властивості та комунікативно-прагматичний потенціал мовних одиниць в конкретному дискурсивному контексті та поглиблює уявлення про природу родинного дискурсу. Виявлені особливості реалізації мовленнєвого впливу серед членів англомовної сім'ї є внеском у розвиток теорії мовленнєвого впливу.

Практична цінність роботи зумовлена тим, що її матеріали можуть бути використані в курсах з теоретичної граматики англійської мови (розділ «Прагматика»), лексикології англійської мови (розділ «Лексична семантика»), загального мовознавства (розділ «Мова і мовлення») та спецкурсах із соціолінгвістики, теорії комунікації, теорії дискурсу, теорії мовленнєвого впливу, а також в науковій роботі студентів та аспірантів.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження обговорювалися на *міжнародних* наукових конференціях: «Методологічні проблеми сучасного перекладу» (Суми, 2009), «Актуальні проблеми лінгвістичної освіти» (Самара, 2009), «Мова і світ» (Ялта, 2009, 2010), «Пріоритети германського та романського мовознавства» (Луцьк, 2009, 2011), «Мова і культура» (Київ, 2009, 2010), «Лінгвалізація світу» (Черкаси, 2010), «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2009, 2011); *всеукраїнській* конференції, присвяченій пам'яті докт. філол. наук, проф. Д.І. Квеселевича (Житомир, 2010); *міжвузівській* конференції молодих учених «Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур» (Донецьк, 2011).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 10 робіт (2 у співавторстві, де авторові належить збирання та аналіз ілюстративного матеріалу), з них 7 статей у фахових наукових виданнях України та 1 за кордоном, тези 1 доповіді на всеукраїнській науковій конференції загальним обсягом 2,5 друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, лексикографічних джерел та джерел ілюстративного матеріалу. Загальний обсяг роботи складає 229 сторінок, обсяг основного тексту – 192 сторінки. Список використаних джерел складається з 372 позицій, джерел ілюстративного матеріалу – 22 позиції. Робота містить 8 таблиць та 14 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обгрунтовано вибір теми та висвітлено її актуальність, визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету, завдання, розкрито наукову новизну, теоретичну значущість і практичну цінність, сформульовано основні положення, що виносяться на захист.

Розділ 1. «Теоретико-методологічні засади дослідження дискурсу родинного спілкування». Родинна комунікація стає об'єктом сучасних дискурсивних досліджень, що визначає необхідність вивчення характерних рис комунікативних ситуацій в межах дискурсу родинного спілкування. Відповідно до комунікативно-діяльнісного розуміння дискурсу (Н.Д. Арутюнова, Л.Р. Безугла, О.І. Морозова, І.С. Шевченко), враховуючи його сферу функціонування (І.П. Сусов), адресатну спрямованість (В.І. Карасик), дискурс родинного спілкування визначаємо як комунікативну взаємодію мовців, споріднених родинними (шлюбними чи кровними) зв'язками, що характеризується діалогічністю, зверненістю, ситуативністю, спонтанністю, побутовістю та неформальністю.

Спілкування у родині сповнене мовленнєвого впливу (Р.М. Блакар, Б.П. Паршин, В. Сергєєчева, Й.А. Стернін, Є.Ф. Тарасов, В.Є. Чернявська). Мовленнєвий вплив у дискурсі родинного спілкування має характерні ознаки та визначається нами як тиск адресанта на адресата за допомогою лінгвістичних засобів у процесі спілкування, що залежить від рольових приналежностей та стратегій і тактик комунікантів, а також включає свідому чи несвідому зміну поведінки, стану, ідей та дій реципієнта. Досліджуючи особливості мовленнєвого впливу в родинному спілкуванні, необхідно звернутися до поняття комунікативної ситуації (О.С. Ахманова, В.І. Беліков, В.І. Карасик, Л.П. Крисін, Л.В. Солощук, Н.І. Формановська), яка є складним комплексом зовнішніх умов спілкування та внутрішніх станів комунікантів, що представлені в мовленнєвій поведінці – висловлюванні, дискурсі. Провідне місце в англomовному родинному дискурсі згідно наших досліджень займають комунікативні ситуації відвертого спілкування (31%), утішання (24%) та непорозуміння (37%).

Аналіз комунікативних ситуацій передбачає звернення до поняття стратегії та тактики (Л.Р. Безугла, Т.А. ван Дейк, О.В. Дмитрук, О.С. Іссєрс, І.Є. Фролова). Стратегії як когнітивно-прагматичні програми спілкування, що ґрунтуються на

мотивах комуніканта й визначають характер реалізації комунікативних актів у дискурсі, пов'язані із загальним задумом спілкування, а тактики складаються із певних мовленнєвих ходів, що відповідають загальній стратегії. У кожній із досліджуваних комунікативних ситуаціях домінують певні стратегії: стратегія відвертості в ситуації відвертого спілкування, стратегія утішання в ситуації утішання, стратегії конфліктування та примирення в ситуації непорозуміння.

Особливості реалізації мовленнєвого впливу в комунікативних ситуаціях англomовного родинного дискурсу залежать від симетричних / асиметричних відносин та адресантно-адресатних конфігурацій інтерактантів. Під симетричними відносинами розуміємо стосунки між комунікантами-членами родини, які передбачають статусно-рольову рівність та дотримання базових конвенцій спілкування (П. Браун, П. Грайс, С. Левінсон), а під асиметричними – стосунки домінування чи субординації між комунікантами. У ситуаціях асиметричних відносин мовців родинна комунікація розглядається як статусно-фіксована інтеракція, що протиставляється за ознакою статусного вектору на відносини комунікантів з низхідним та висхідним статусним вектором (В.І. Карабан).

Мовленнєва діяльність людини має рольовий характер. Роль є стійким шаблоном поведінки, що включає в себе дії, думки та почуття людини (В.І. Карасик), а сімейні ролі – це результат накладання та синкретизму різноманітних ролей (ієрархічних, психологічних, ініціативних), які виконують члени родини, та мають своє мовленнєве вираження в сфері родинної комунікації (А.М. Байкулова). У нашому дослідженні вивчаються ситуативно-психологічні ролі, які залежать від типу симетричних / асиметричних відносин мовців «ГОЛОВА», «ПІДЛЕГЛИЙ», «ПАРТНЕРИ», та соціальні ролі чоловіка, дружини, батьків, дітей в адресантно-адресатних конфігураціях «ЧОЛОВІК–ДРУЖИНА», «БАТЬКИ–ДІТИ».

Дискурс англomовного родинного спілкування характеризується багатоплановістю структурно-семантичного та комунікативно-прагматичного наповнення в умовах реалізації мовленнєвого впливу в комунікативних ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння.

Розділ 2. «Комунікативна ситуація відвертого спілкування в англomовному родинному дискурсі». Комунікативна ситуація відвертого спілкування – це модель інтеракції членів сім'ї з домінуванням стратегії відвертості, яка реалізується дискурсивними тактиками, направленими на викриття секретів та потаємних почуттів учасників комунікації, відповідно до їхніх симетричних / асиметричних відносин.

Стратегія відвертості при симетричних відносинах подружжя реалізується тактиками освідчення в коханні, самовираження, лестощів. Основними структурно-семантичними типами висловлень є стверджувальні конструкції. При реалізації тактики лестощів важливим виявляється встановлення емоційного контакту в процесі експлікації удаваного схвалення. Дієслово «say» у сполученні з фразою «*what's true*» семантизує похвалу з певною метою: *'You look lovely' 'Flatterer' she said. 'I'm only saying what's true.'* *'Thank you, darling. I shall treasure it.'* (P. Evans). Для підсилення ефективності впливу при здійсненні тактики самовираження мовець акцентує увагу на викритті таємниць, маніфестація яких забезпечується

риторичними питаннями: *'You're a witch, Alice Hartley. Do you know how much joy it gives me to call you that – Alice Hartley, I mean, not witch'* (A. Howard). При здійсненні тактики освідчення в коханні комуніканти продукують висловлення з лексемою «love», підсилені порівняннями гіперболізованого спрямування: *'Do you believe I'll always love you?' 'I think so.' 'You believe it. I love you more than life'* (E. Segal), словами зі значенням граничної узагальненості: *'Tom...Tom, I love you with all my heart'* (A. Howard).

Стратегія відвертості при асиметричних відносинах та адресантно-адресатній конфігурації «ЧОЛОВІК–ДРУЖИНА» втілюється мовцем у позиції ГОЛОВИ за допомогою тактик самохвалення, перевантаження адресата відомостями; у позиції ПІДЛЕГЛОГО – тактикою гри на почуттях. Стверджувальні конструкції егоцентрованого характеру з дієсловами, що позначають протиставлення, на кшталт «give / take», вживаються мовцем-ГОЛОВОЮ у межах тактики самохвалення: *'I've given you everything! I took you from a slum and gave you a home that's a palace in comparison. If I hadn't taken you in you would have ended up like your sister!'* (L. Andrews). Заперечні конструкції залучаються комунікантом при реалізації тактики перевантаження адресата відомостями з метою демонстрації станів та почуттів адресанта: *'You have no idea how happy you have made me; happy: the word doesn't begin to describe my feelings'* (A. Howard). При реалізації тактики гри на почуттях мовець-ПІДЛЕГЛИЙ використовує питальні конструкції з елементами граматичного повтору: *'She'll have to go now, won't she? You'll send her away now, won't you, Jonathan? You'll send her away?'* *'All right, Annie,'* (D. Pearson). За рахунок залучення стверджувальних конструкцій з інверсійним порядком слів відбувається фокусування уваги ГОЛОВИ на значущості часу, проведеного з мовцем: *'Next week we'll be back in London and all this will be forgotten,' 'yesterday - you know - that valley, the lake - it was the best day of my life. I'll remember'* (K. O'riordan).

Стратегія відвертості при симетричних відносинах батьків та дітей реалізується тактиками переконання, обговорення, блюзнірства. В умовах застосування тактики обговорення вживаються умовні речення: *'Have you made up your mind what you're going to be yet?' 'If I believed in God I'd be a priest'* (W.S. Maugham); заперечні конструкції: *'Where will you go, Mother?' 'I don't know yet. I just can't be dependent on the girls'* (M. Dickens); стверджувальні конструкції з дієсловами обміркування: *'I've been thinking, Mam, and ... It made me realise that if I never had any children of my own I'd be devastated'* (L. Andrews). Основними структурно-семантичними типами висловлень, що втілюють тактику переконання, є: імперативні та стверджувальні конструкції егоцентрованого характеру, питальні конструкції експліцитної спонукальної семантики: *'Why don't you take her away for a weekend? There is that'* (P. Evans). Оцінні конструкції з емоційно забарвленою лексикою: Father: *'A pair of damned chatterboxes, that's what you are.'* Son: *'Well, good night, old boy'* (W.S. Maugham) є засобами реалізації тактики блюзнірства.

При асиметричних відносинах батьків та дітей стратегія відвертості втілюється мовцем-ГОЛОВОЮ тактикою заборони за допомогою стверджувальних конструкцій узагальнюючого характеру: *'Why don't I go to school?' 'They'll lead you astray'* (J. Winterson); імперативних конструкцій: *'Lie down. You look terrible'* (J.

Stirling). Адресант-ПІДЛЕГЛИЙ реалізує стратегію відвертості за рахунок тактик прохання дозволу із залученням питальних конструкцій та поступового нагнітання, де основний акцент сфокусовано на способі передачі відвертої інформації за допомогою лексичних та граматичних повторів: *'Oh, Mam! I've never been so ... so furious in my life! 'You've every right to be annoyed about that.'* *'Annoyed! Annoyed! Mam, I'm furious! He ... he was taking her out on the town while I...'* (L. Andrews).

Спілкування мовців у ситуаціях відвертого спілкування в англомовному родинному дискурсі на відміну від інших ситуацій і типів дискурсу надає інтерактантам унікальні можливості щирого висловлення думок і передачі емоцій.

Розділ 3. «Комунікативна ситуація утішання в англомовному родинному дискурсі». Комунікативна ситуація утішання – це модель взаємодії між членами родини з домінуванням стратегії утішання, що має на меті виведення адресата з глибокої психоемоційної кризи (горе, смуток, страждання), послаблення або подолання його негативного емоційного стану.

В умовах симетричних відносин подружжя стратегія утішання реалізується тактиками емоційного програмування та компліменту, що здійснюються з використанням стверджувальних оцінних суджень позитивної спрямованості. Основними структурними типами є оцінні конструкції: а) зі сполученням прикметника і іменника: *'You're a real diamond'* (P. Evans); б) з прикметниками у найвищому ступені порівняння: *'My dearest, you're the most beautiful today!'* (K. Higgins); в) з ласкаво-пестливими звертаннями: *'You're much more beautiful than either of them, my pet'* (W.S. Maugham); г) зі сполученням модальних предикатів з інфінітивом: *'You didn't need to spend all that money... It must have cost you a fortune' 'You're worth it' (P. Evans); ґ) з інтенсифікаторами: *'You're very glamorous tonight. You'll upstage all the competition'* (P. Evans).*

Мовленнєва інтеракція англомовного подружжя при асиметричних відносинах залежить від домінантної чи субординантної позиції співрозмовників. Стратегія утішання реалізується адресантом-ГОЛОВОЮ тактиками приховування інформації та поблажливості. Втілюючи тактику приховування інформації, мовець з метою уникнення негативних емоційних переживань вживає еліптичні конструкції: *'Take me home' 'I will, Dorothy. Soon 'Tomorrow?' 'Yes,' he lied. 'Tomorrow'* (J. Sirling). Реалізуючи тактику поблажливості, адресант-ГОЛОВА продукує висловлення за допомогою імперативних конструкцій із запереченням, що декларують підбадьорення адресата: *'Don't worry about it, 'You've got me, an' that should be enough.'* 'Aye' (J. Winterson). Мовець-ПІДЛЕГЛИЙ реалізує стратегію утішання тактикою емоційного тиску. За рахунок залучення стверджувальних конструкцій з лексичними та граматичними повторами відбувається послаблення напруги в комунікації: *'I promise it will be all right, Annie. I promise! You'll feel better. The pain will go and you'll feel better'* (D. Pearson). Втілення тактики емоційного тиску пов'язане з наданням підтримки та розради, що передбачає залучення *We- ta You-*номінацій: *'If I hadn't had the accident, which was caused by my reckless driving—' 'We've an awful lot to be thankful for,' she said soothingly. 'You're alive and getting better, and we have Craig'* (P. Evans).

У ситуаціях симетричних відносин батьків та дітей стратегія утішання втілюється тактиками догоджання та значущості. При реалізації тактики догоджання мовці вживають імперативні конструкції; питальні конструкції зі значенням наказовості чи поради: *'Why don't you go up by train one day and get a dress?' 'I wouldn't know what to spend'* (M. Dickens); стверджувальні конструкції з лексемами, що позначають обов'язковість, на кшталт «sure», «of course»: *'Nell, perhaps you'd walk with Alfred' 'Of course I will, Mam'* (L. Andrews). Тактика значущості втілюється за допомогою стверджувальних оцінних конструкцій позитивної спонукальності із залученням конструкції «*what a / an Adjective + Noun*»: *'I hope you appreciate what a good husband you have'* (M. Dickens).

При асиметричних відносинах батьків та дітей маніфестація змістів висловлень утішання забезпечується мовцем-ГОЛОВОЮ тактиками апелювання до моральних цінностей та обіцянок. Тактика апелювання до моральних цінностей втілюється в мові за допомогою: а) імперативних конструкцій з «*let us + Verb*»: *'Well, let's forget it, there's good kids' <...> 'Okey'* (M. Dickens); б) стверджувальних конструкцій з «*not the only + Noun*»: *'I can't stand it any more, Mam! 'You're not the only woman who has to suffer. There's no going back on your promises, Daisy'* (L. Andrews). При застосуванні тактики обіцянок основний акцент сфокусовано на лексемах, що позначають зобов'язання: *'Insofar as a human being can make a promise, I promise that your father and I will live to see you children grown up'* (M. Stolz). В досліджуваній комунікативній ситуації з висхідним статусним вектором ПІДЛЕГЛИЙ → ГОЛОВА стратегія утішання реалізується тактикою заспокоєння за допомогою імперативних конструкцій із запереченням: *'Darling, don't cry'* (W.S. Maugham); стверджувальних конструкцій зі сполученням модальних предикатів з ласкаво-пестливими звертаннями: *'You shall go to bed early, dear, so that you can get a good sleep'* (M. Dickens).

Спілкування мовців-членів англomовної сім'ї в ситуаціях утішання в родинному дискурсі на противагу іншим ситуаціям створює особливі передумови для виведення адресата зі стану зажури, туги, смутку.

Розділ 4. «Комунікативна ситуація непорозуміння в англomовному родинному дискурсі». Комунікативна ситуація непорозуміння у дискурсі англomовного родинного спілкування утілюється у вигляді конфліктного діалогу (полілогу), який скеровується стратегією конфліктування або примирення залежно від кінцевої мети адресанта.

У ситуаціях симетричних відносин подружжя стратегія конфліктування втілюється тактиками перебільшення та ображання. Структурно-семантичними типами висловлень, що забезпечують реалізацію тактики перебільшення, виступають конструкції: а) заперечні: *'Pa's in the meadow, <...> he's no longer a burden on us.' 'I never said he couldn't come before'* (D. Pearson); б) питальні: *'What the feck is this?' He pulled a long black hair from his mashed potato. 'Well, bring me a new plate' 'Shut up, will you? It's only a bloody hair'* (E. Doyle); в) стверджувальні з модальними дієсловами: *'We should go up the Western River.' 'Who is we? <...> It would be madness for me to go. I should die'* (W.S. Maugham). При втіленні тактики ображання мовець-ПАРТНЕР вживає імперативні та стверджувальні конструкції з

негативно забарвленою лексикою: *'Christ! I've cursed the day I ever set eyes on you, you hard-hearted, little slut!' 'If I'm a slut then it's your fault!'* (L. Andrews).

Стратегія конфліктування втілюється мовцем-ГОЛОВОЮ тактиками приниження та нав'язування. При вербалізації тактики нав'язування мовець-ГОЛОВА чітко експлікує свої бажання та наміри. За допомогою стверджувальних конструкцій з лексичними та граматичними повторами відбувається акцентування уваги на потрібних адресантові діях: *'We're going for a walk actually.'* *'What do you mean - walk?' 'We need a walk. We're going for a walk, and that's that'* (K. O'riordan). Використання стверджувальних конструкцій з особовими та присвійними займенниками регламентує дії кожної із сторін: *'What're we gonna do?' 'Not we. This is your problem'* (E. Segal). Комунікативна спрямованість висловлень при реалізації тактики приниження характеризується негативною спонукальністю, що проявляється в імперативних конструкціях. Зазначена стратегія втілюється адресантом-ПІДЛЕГЛИМ тактиками порівняння та вередування. За допомогою умовних речень: *'You wouldn't treat me like this if you were a real man' 'I'll show you a real man'* (R. McCann) та імперативних конструкцій з негациєю: *'Don't patronize me! I'm not a child'* (P. Evans) відбувається реалізація тактики порівняння. В умовах застосування тактики вередування мовець-ПІДЛЕГЛИЙ вживає питальні конструкції.

Стратегія конфліктування з симетричними відносинами батьків та дітей втілюється тактиками невизнання та осуду за рахунок стверджувальних та питальних конструкцій з протиставленням, що виражаються особовими та присвійними займенниками: *'It's you as drives me to drink, Kathy! You never stop picking fault with me mates'*(J. Cox). При вербалізації тактики невизнання мовець-ПАРТНЕР заперечує те, що не бажає сприймати: *'I want to talk to you.'* *'I have no father'* (E. Segal). При асиметричних відносинах батьків та дітей зазначена стратегія втілюється адресантом-ГОЛОВОЮ тактиками залякування та вольового натиску. Тактика залякування передбачає застосування суб'єктом впливу певних важелів за невиконання вимог ГОЛОВИ, що омовлюється умовними реченнями: *'If I ever hear of you doing anything like that ever again, I'll bloody drown you.'* (R. McCann). При вербалізації тактики вольового натиску мовець чітко експлікує власні вимоги за допомогою конструкції з модальними дієсловами необхідності: *'You'll have to leave. I'm not havin' demons here'* (J. Winterson); присвійні займенники регламентують межі "власної території": *'This is my house, my land and I say they stay'* (L. Warren). В умовах застосування зазначених тактик зростає роль наказовості, що проявляється у використанні імперативних конструкцій з негативно забарвленими звертаннями: *'Go to your room, you impudent young devil'*(A. Howard).

Адресант-ПІДЛЕГЛИЙ втілює зазначену стратегію тактиками байдужості, інформування, звинувачення. Відбувається продукування негативних висловлень з різним ступенем інтенсивності конфлікту в ситуації непорозуміння, що послідовно зростає від тактик байдужості, інформування до тактики звинувачення. При реалізації тактики байдужості залучаються заперечні конструкції з лексемами, що позначають індиферентність: *'You'll waken your mother' 'I don't care'* (J. Stirling). Втілюючи тактику інформування, мовець вживає окличні конструкції та фокусує

увагу на способі виконання настанов суб'єкта впливу: *'She's nowt but a trollop, I tell you! If you were a man, you'd get yourself out to the Marsden place and fetch that wife o' yourn 'ome!'* *'Oh, I'm a man right enough! It's my business'* (J. Cox). Звинувачення, що охоплює різні аспекти відносин батьків та дітей, має на меті принизити мовця-ГОЛОВУ. Подана тактика втілюється за рахунок використання конструкцій з негативно забарвленою лексикою: *'You can't go because we've no money t'pay for it.'* *'Damn' you!' he said. 'Are you just another thick-headed colliery bitch? What'll you do now, strike me?* (J. Stirling).

У ситуації симетричних відносин подружжя стратегія примирення реалізується тактиками вибачення та переконання. Засобами втілення тактики вибачення є стверджувальні конструкції з номінацією пробачення: *'Kit?' 'What?' 'I'm sorry.'* *'Me too'* (K. O'riordan). Тактика переконання приймає форму запрошення до спільної діяльності: особовий займенник *we*, детермінуючи коло залучених мовців, імплікує для адресата ідею «виконувати разом»: *'You really want to do this, don't you, Gill?' 'Yes, I do.'* *'I suppose we'd better get it organised then'* (P. Evans). Зазначена стратегія в ситуаціях асиметричних відносин мовців реалізується адресантом-ГОЛОВОЮ тактикою ухиляння від конфліктної теми за рахунок імперативних конструкцій: *'I promise you it won't happen again. You don't believe me, do you?' 'Forget it. Please don't start on about that again. Now give us a break and let the subject drop'* (P. Evans). Мовець-ПІДЛЕГЛИЙ втілює стратегію примирення тактикою самодокору шляхом вживання стверджувальних конструкцій, в яких декларуються висловлення з картанням самого себе: *Won't you listen to what I have to say?' 'Certainly.'* *'I treated you very badly. I was unfaithful to you.'* *He stood stock still* (W.S. Maugham).

При симетричних відносинах батьків та дітей стратегія примирення реалізується тактикою аргументації. Конструкції з порядковими числівниками є засобом оформлення аргументів мовця-ПАРТНЕРА: *'Get out of that chair!' 'Why?' 'First of all, you're not a grown-up. Second of all, that chair is special, it's mine.'* *They both burst into laughing* (K. Higgins). У ситуаціях асиметричних відносин подана стратегія втілюється мовцем-ГОЛОВОЮ тактикою переривання спілкування за допомогою стверджувальних презентно-континуальних конструкцій: *'Mirrin, what's wrong?' 'Nothing's wrong' 'Can you tell me the truth?' 'I'm tellin' you the truth. I'm tellin' you the truth'* (J. Stirling). Мовець-ПІДЛЕГЛИЙ втілює зазначену стратегію тактикою вибачення за рахунок стверджувальних конструкцій з номінаціями перепрошення: *'I'm so sorry about everything' 'It's all right'* (D. Pelzer).

У комунікативній ситуації непорозуміння мовці вступають в конфліктну інтеракцію, яка призводить до конфліктування або примирення залежно від намірів комунікантів.

ВИСНОВКИ

Реалізація мовленнєвого впливу в родинній комунікації відбувається в межах ситуацій відвертого спілкування, утішання та непорозуміння за рахунок використання стратегій, що відповідають цілям кожної із зазначених комунікативних ситуацій.

У комунікативній ситуації відвертого спілкування стратегія відвертості при симетричних відносинах подружжя реалізується тактиками самовираження, лестощів, освідчення в коханні за рахунок залучення риторичних питань, оцінної лексики, дієслів сумування та нагадування, лексеми «love». При асиметричних відносинах подружжя зазначена стратегія представлена тактиками самосхвалення, перевантаження адресата відомостями, гри на почуттях та втілюється стверджувальними конструкціями егоцентрованого характеру та з інверсійним порядком слів, граматичними запереченнями, емоційно забарвленою лексикою позитивної конотації.

При симетричних відносинах батьків та дітей стратегія відвертості реалізується тактиками переконання, обговорення, блюзнірства. В умовах реалізації поданих тактик відбувається акцентування партнерської позиції мовців за рахунок умовних речень, дієслів, що позначають обміркування та обізнаність, емоційно-оцінних прикметників. При асиметричних відносинах комунікантів ця стратегія представлена тактиками заборони, прохання дозволу, поступового нагнітання, які втілюються стверджувальними, питальними та імперативними конструкціями із залученням лексичних та граматичних повторів.

У ситуації утішання при симетричних відносинах подружжя стратегія утішання реалізується тактиками емоційного програмування та компліменту. Характерною при реалізації цих тактик є спрямованість суб'єкта впливу на заспокоєння адресата та трансформацію його стану за рахунок залучення стверджувальних оцінних конструкцій, сполучень модальних предикатів, інтенсифікаторів. При асиметричних відносинах мовців стратегія утішання втілюється тактиками поблажливості, приховування інформації, емоційного тиску. Маніфестація змістів цих висловлень забезпечується ствердженням та наказовістю із запереченням, еліптичними конструкціями, а також особовими займенниками 1-ї та 2-ї особи, що сприяють категоричності висловлень.

При симетричних відносинах батьків та дітей стратегія утішання реалізується тактиками значущості, догоджання. Задля успіху мовленнєвого впливу залучаються еліптичні речення, оцінні прикметники, лексеми, що позначають обов'язковість. При асиметричних відносинах мовців ця стратегія представлена тактиками апелювання до моральних цінностей, обіцянок, заспокоєння. Для експлікації своїх інтенцій комунікант залучає стверджувальні та імперативні конструкції, модальні предикати, граматичне заперечення, лексеми зі значенням зобов'язання.

У ситуації непорозуміння стратегія конфліктування у подружжя при симетричних відносинах реалізується тактиками перебільшення, ображення за рахунок стверджувальних, імперативних та питальних конструкцій; модальних дієслів облігаторності, негативно забарвленої лексики. Стратегія примирення представлена тактиками переконання і вибачення, що втілюються стверджувальними конструкціями з номінацією пробачення. При асиметричних відносинах мовців зазначена стратегія втілюється тактиками приниження, нав'язування, порівняння, вередування. При реалізації поданих тактик відбувається акцентування конфліктної комунікативної позиції мовця за рахунок використання умовних речень, імперативних конструкцій, граматичного та лексичного повтору,

негативно забарвленої лексики. Для підвищення ефективності мовленнєвого впливу залучаються особові та присвійні займенники, що регламентують дії кожної зі сторін. Стратегія примирення втілюється тактиками ухиляння від конфліктної теми, самодокору за рахунок імперативних та стверджувальних конструкцій, лексем, що декларують картання самого себе.

При симетричних відносинах батьків та дітей стратегія конфліктування реалізується тактиками невизнання, осуду. Мовними засобами здійснення цих тактик є лексико-граматичні одиниці з негативним емоційно-оцінним компонентом. Стратегія примирення представлена тактикою аргументації, що втілюється стверджувальними конструкціями. При цьому залучаються порядкові числівники, що є засобом оформлення аргументів мовця-ПАРТНЕРА. Стратегія конфліктування при асиметричних відносинах комунікантів представлена тактиками залякування, вольового натиску, байдужості, інформування, звинувачення. Структурно-семантичними типами висловлень є окличні та умовні речення, імперативні та заперечні конструкції, модальні дієслова необхідності, лексичні одиниці негативно-оцінної семантики, присвійні займенники, лексеми, що позначають індиферентність. Стратегія примирення втілюється тактиками переривання спілкування, вибачення за допомогою стверджувальних конструкцій з номінацією перепрошення.

Подальше дослідження дискурсу англомовного родинного спілкування передбачає більш детальний розгляд інших комунікативних ситуацій, що є притаманними для спілкування членів родини; аналіз лексико-синтаксичних та стилістичних маркерів побудови англомовного родинного дискурсу.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Бровкіна О.В. Маніпуляції як вид імпліцитного впливу в дискурсі родинного спілкування / О.В. Бровкіна // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Випуск № 4. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Луцьк : Вид-во ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – С. 132-137.

2. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Звертання в дискурсі спілкування батьків та дітей / О.В. Проценко (О.В. Бровкіна) // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Випуск 6. – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Луцьк : Вид-во ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. – С. 214-218.

3. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Комунікативна ситуація освідчення в коханні в англомовному матримоніальному дискурсі /О.В. Проценко (О.В. Бровкіна), С.В. Баранова // *МОВА І КУЛЬТУРА*. (Науковий журнал). – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго. – Вип. 13. – Т. II (138), 2010. – С. 42-47.

4. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Конфліктне забарвлення дискурсу сімейного спілкування / О.В. Проценко (О.В. Бровкіна) // *МОВА І КУЛЬТУРА*. (Науковий журнал). – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. Вип. 12. – Т. IX (134). – С. 31-36.

5. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Маніпулятивні стратегії в дискурсі сімейного спілкування / О.В. Проценко (О.В. Бровкіна) // *Функциональная лингвистика [сб. науч. работ]* / Крымский республиканский институт последипломного

педагогического образования [науч. ред. А.Н. Рудяков]. – Том № 2. – Симферополь : Крым, 2010. – С. 188-190.

6. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Особливості матримоніального діалогічного дискурсу / О.В. Проценко (О.В. Бровкіна) // Наукові записки. – Випуск 81(3). – Кіровоград : РВВ КДУ ім. В.Винниченка, 2009. – С. 413-417.

7. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Проявление речевой агрессии в парентальном дискурсе (на основе англоязычных художественных произведений) / О.В. Проценко (О.В. Бровкіна) // Актуальные проблемы лингвистического образования. – Самара : Самар. гуманит. акад., 2009. – С. 276-280.

8. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Реалізація відвертості в дискурсі сімейного спілкування / О.В. Проценко (О.В. Бровкіна) // Методологічні проблеми сучасного перекладу / Матеріали VIII Міжнародної науково-методичної конференції (23-25 січня 2009 р.). – Суми : Вид-во СумДУ, 2009. – С. 97-99.

9. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Утішання в парентальному дискурсі / С.В. Баранова, О.В. Проценко (О.В. Бровкіна) // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. Випуск 49. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2010. – С. 126-129.

10. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Діалогічне мовлення в дискурсі родинного спілкування / О.В. Проценко (О.В. Бровкіна) // Матеріали IX Міжвузівської конференції молодих учених „Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур”. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 148-151.

АНОТАЦІЯ

Бровкіна О. В. Стратегії англomовного родинного дискурсу в ситуаціях відвертого спілкування, утішання, непорозуміння. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна МОН України. – Харків, 2015.

У дисертації в межах прагма-дискурсивного підходу здійснено аналіз засобів втілення стратегій та тактик в ситуаціях відвертого спілкування, утішання та непорозуміння в англomовному родинному дискурсі, який тлумачимо як комунікативну взаємодію мовців, споріднених родинними (шлюбними чи кровними) зв'язками, що характеризується діалогічністю, зверненістю, ситуативністю, спонтанністю, побутовістю та неформальністю. Кожній комунікативній ситуації притаманні домінантні стратегії: в ситуації відвертого спілкування – це стратегія відвертості, в ситуації утішання – стратегія утішання, в ситуації непорозуміння – стратегії конфліктування або примирення. Кожна стратегія реалізується мовленнєвими засобами, вибір яких зумовлено тактиками, що різняться залежно від симетричного / асиметричного (позиції ГОЛОВА – ПІДЛЕГЛИЙ) типу відносин мовців та адресантно-адресатної конфігурації їхніх ролей «ЧОЛОВІК–ДРУЖИНА», «БАТЬКИ–ДІТИ».

Ключові слова: англomовний родинний дискурс, відверте спілкування, комунікативна ситуація, конфігурація ролей, непорозуміння, симетричність / асиметричність, стратегія, тактика, утішання.

АННОТАЦИЯ

Бровкина О.В. Стратегии англоязычного семейного дискурса в ситуациях откровенного общения, утешения, непонимания. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина МОН Украины. – Харьков, 2015.

Дискурс семейного общения трактуется как коммуникативное взаимодействие интерактантов, объединенных родственными (брачными или кровными) связями, которое характеризуется диалогичностью, ситуативностью, спонтанностью, неформальностью, обращенностью, направленностью на бытовую сферу. Самыми распространенными в англоязычном семейном дискурсе по нашим исследованиям являются коммуникативные ситуации откровенного общения, утешения и непонимания. В указанных ситуациях выбор средств реализации стратегий и тактик речевого воздействия определяется симметричным / асимметричным (позиции ГЛАВА – ПОДЧИНЕННЫЙ) типом отношений коммуникантов и адресантно-адресатными конфигурациями их ролей: «МУЖ–ЖЕНА», «РОДИТЕЛИ–ДЕТИ».

Коммуникативная ситуация откровенного общения – это модель интеракции членов семьи с доминированием стратегии откровенности, которая реализуется дискурсивными тактиками, направленными на искреннее проявление тайных чувств участников коммуникации в соответствии с их симметричными / асимметричными отношениями. В модели симметричного общения супругов стратегия откровенности реализуется тактиками самовыражения, лести, признания в любви. В модели асимметричного общения коммуникантов данная стратегия реализуется адресантом-ГЛАВОЙ тактиками самовосхваления и перегруженностью сведениями, адресантом-ПОДЧИНЕННЫМ – тактикой игры на чувствах. В ситуациях симметричного общения родителей и детей стратегия откровенности реализуется тактиками убеждения, обсуждения и паясничества. В ситуациях их асимметричного откровенного общения адресант-ГЛАВА реализует стратегию откровенности тактикой запрета, а адресант-ПОДЧИНЕННЫЙ – тактиками прошения разрешения и постепенного нагнетания.

Коммуникативная ситуация утешения – это модель взаимодействия членов семьи с доминированием стратегии утешения, что нацелено на выведения адресата из глубокого психоэмоционального кризиса (горе, печаль, страдания), послабление или преодоление негативного эмоционального состояния. Воплощение стратегии утешения при симметричном общении супругов происходит за счет тактик эмоционального программирования и комплимента. При их асимметричном общении стратегия утешения воплощается адресантом в позиции ГЛАВЫ тактиками снисхождения и укрытия информации, а в позиции ПОДЧИНЕННОГО – тактикой эмоционального давления. Стратегия утешения при симметричном общении родителей и детей реализуется тактиками значимости и угождения. В ситуациях их асимметричного общения адресант в позиции ГЛАВЫ реализует стратегию утешения с помощью тактик апеллирования к моральным ценностям, обещаний, а в позиции ПОДЧИНЕННОГО – тактики успокоения.

Коммуникативная ситуация непонимания в дискурсе англоязычного семейного общения воплощается в виде конфликтного диалога (полилога), который проявляется в стратегиях конфликтования и примирения в зависимости от конечной цели адресанта. При симметричном общении супругов стратегия конфликтования реализуется тактиками преувеличения и оскорбления. При асимметричном общении супругов данная стратегия реализуется адресантом в позиции ГЛАВЫ тактиками унижения и навязывания, в субординантной позиции ПОДЧИНЕННОГО – тактиками сравнения и привередничанья. Стратегия примирения при их симметричном общении реализуется с помощью тактик извинения и убеждения. При асимметричном общении англоязычных супругов воплощение стратегии примирения адресантом в доминантной позиции ГЛАВЫ происходит за счет тактики уклонения от конфликтной темы, а в субординантной позиции ПОДЧИНЕННОГО – тактики самоупрека. В ситуациях симметричного общения родителей и детей стратегия конфликтования реализуется тактиками осуждения и непризнания. В ситуациях их асимметричного общения адресант-ГЛАВА реализует данную стратегию тактиками запугивания и волевого напора, адресант-ПОДЧИНЕННЫЙ – тактиками безразличия, информирования и обвинения. Стратегия примирения при их симметричном общении реализуется за счет тактики аргументирования. При асимметричном общении родителей и детей стратегия примирения реализуется адресантом в позиции ГЛАВЫ тактикой прерывания общения, а в позиции ПОДЧИНЕННОГО – тактикой извинения.

Англоязычный семейный дискурс характеризуется многоплановостью структурно-семантического и коммуникативно-прагматического наполнения в условиях реализации речевого воздействия в ситуациях откровенного общения, утешения, непонимания.

Ключевые слова: англоязычный семейный дискурс, коммуникативная ситуация, конфигурация ролей, непонимание, откровенное общение, симметричность / асимметричность, стратегия, тактика, утешение.

ABSTRACT

Brovkina O.V. Strategies of the English Family Discourse in the situations of Frank Communication, Consolation, Misunderstanding. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – V.N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2015.

Underpinned with the postulates of the pragma-discourse approach, this thesis considers a variety of means of strategies' and tactics' realization in the situations of frank communication, consolation, and misunderstanding in the English family discourse. The latter is treated as a communicative interaction of speakers, related by family ties, which is distinguished by dialogicality, addressability, spontaneity, situationality, informality and everyday character. Each communicative situation is presented by dominant strategies: frankness – in the situation of frank communication, consolation – in the situation of consolation. Two strategies are employed in the situation of misunderstanding: the strategy of colliding and the strategy of reconciliation. Each strategy is realized by speech

components, the choice of which depends on the tactics used in symmetric / asymmetric (positions HEAD – DEPENDENT) types of interaction and addresser-addressee configuration of the speakers' roles «HUSBAND–WIFE», «PARENTS–CHILDREN».

Key words: communicative situation, configuration of roles, consolation, English family discourse, frank communication, misunderstanding, strategy, symmetry / asymmetry, tactics.